

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Lemańska (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Oktawian Nawrot
Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa J. R. (następny prawnego J. I.)

przeciwko A. T. i G. T.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 16 kwietnia 2024 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Mrągowie z 18 lutego 2005 r.,

sygn. V Nc 9/05,

- I. stwierdza, że zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem prawa,**
- II. znosi wzajemnie koszty postępowania ze skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Pozwem ze stycznia 2005 r. J. I. (dalej: powód) wniósł o zasądzenie solidarnie od A. T. i G. T. (dalej: pozwani) na swoją rzecz kwoty 1355 złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od 6 stycznia 2005 r. do dnia zapłaty.

Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 18 lutego 2005 r., V Nc 9/05, Sąd Rejonowy w Mrągowie nakazał pozwany, aby zapłacili solidarnie powodowi kwotę 1355 złotych wraz z odsetkami umownymi w wysokości 30% miesięcznie od 6 stycznia 2005 r. oraz kosztami procesu - w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wnieśli w tymże terminie sprzeciw do sądu.

Przedmiotowy nakaz zapłaty nie został zaskarżony przez pozwanych.

Z uzasadnienia nakazu zapłaty – sporządzonego w trybie art. 92 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm.; dalej: u.SN) na potrzeby niniejszego postępowania – wynika, że 18 listopada 2004 r. pomiędzy stronami doszło do zawarcia umowy pożyczki, na mocy której pozwani otrzymali kwotę 1 000 złotych, zobowiązując się do jej zwrotu w dniu 1 grudnia 2004 r.. W § 3 umowy strony ustaliły, że w razie zwłoki w razie spłaty pożyczki pozwani zobowiązani będą do zapłaty umownych odsetek za zwłokę w wysokości 30% za każdy miesiąc zwłoki.

Uzasadniając podstawy wydania nakazu zapłaty, Sąd Rejonowy wskazał, że powód na poparcie swego roszczenia przedstawił środek dowodowy w postaci umowy pożyczki z 18 listopada 2004 r., potwierdzając tym okoliczności stanowiące uzasadnienie pozwu.

W tych okolicznościach Sąd Rejonowy – uznając, że zachodziła zgodność przytoczonych przez powoda okoliczności z prawdziwym stanem rzeczy, a jednocześnie nie zachodziły przeszkody, o których mowa w art. 499 k.p.c. – wydał sporny nakaz zapłaty na podstawie art. 502 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 366 § 1 i 2 k.c.

Sąd Rejonowy wyjaśnił przy tym, że przy wydaniu nakazu zapłaty doszło do popełnienia oczywistej omyłki w zakresie zasądzonych odsetek. W sentencji zasądzono bowiem odsetki umowne w wysokości 30 % w skali miesiąca od 6 stycznia 2005 r., podczas gdy prawidłowo winny zostać zasądzone odsetki ustawowe za opóźnienie, liczone od 6 stycznia 2005 r. do dnia zapłaty.

Przedmiotowy nakaz zapłaty został w całości zaskarżony przez Prokuratora Generalnego (dalej: Skarżący) w drodze skargi nadzwyczajnej.

Powołując się na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej w postaci prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego, Skarżący przedmiotowemu orzeczeniu zarzucił:

1) naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 486 ze zm.; dalej: Konstytucja RP), a mianowicie zasady praworządności, sprawiedliwości proceduralnej, a także prawa do rzetelnej procedury, zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, oraz zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego, wynikających z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, poprzez wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, podczas gdy już z treści pozwu, a ponadto dołączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanych w zakresie żądania wskazanej wysokości odsetek w wysokości 30% miesięcznie było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1, § 2 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., a nadto poprzez orzeczenie przez Sąd ponad żądanie, tj. przez zasądzenie kwoty 1355 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 30% miesięcznie od 6 stycznia 2005 r., które nie były objęte żądaniem pozwu, gdyż w pozwie powód od kwoty 1355 zł za wskazany okres dochodził wyłącznie odsetek ustawowych - wobec czego nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany;

2) rażące naruszenie przepisów prawa procesowego i materialnego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1, § 2 i § 3 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, podczas gdy już z treści pozwu, a ponadto dołączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanych w zakresie żądania wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1, § 2 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem

art. 353¹ k.c., wobec czego nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany;

3) rażąco naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1, § 2 i § 3 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zawarta umowa pożyczki z 18 listopada 2004 r. pomiędzy powodem a pozwanymi, w której pożyczkobiorcy zobowiązali się do zwrotu pożyczonej kwoty 1000 zł w dniu 1 grudnia 2004 r., zaś w przypadku zwłoki z jej spłatą, także odsetek umownych w wysokości 30% za każdy miesiąc zwłoki, jest w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter „lichwiarski” są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa powinna zostać uznana za nieważną;

4) rażąco naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 321 § 1 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i orzeczenie przez Sąd ponad żądanie, tj. przez zasądzenie kwoty 1355 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 30% miesięcznie od 6 stycznia 2005 r., które nie były objęte żądaniem pozwu, gdyż w pozwie powód od kwoty 1355 zł za wskazany okres dochodził wyłącznie odsetek ustawowych.

Wskazując na powyższe, Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Mrągowie wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Postanowieniem z 23 maja 2006 r., I Co 209/06, Sąd Rejonowy w Mrągowie nadał spornemu nakazowi zapłaty klauzulę wykonalności na rzecz J. R. (poprzednio J. K.; dalej: powódka).

Pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz o zwrot kosztów postępowania skargowego.

Na podstawie przedmiotowego nakazu zapłaty, z wniosku powódki, Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Mrągowie prowadził postępowanie egzekucyjne przeciwko pozwanym.

Postanowieniem z 10 maja 2023 r., Km [...], Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Mrągowie zakończył postępowanie egzekucyjne prowadzone

przeciwko pozwanym na podstawie przedmiotowego nakazu zapłaty – wobec całkowitej spłaty należności wskazanych we wniosku egzekucyjnym.

Pismem z 22 maja 2023 r. powódka oświadczyła, że przez całą egzekucję przedmiotowego tytułu wykonawczego nie żądała i nie otrzymywała wyższych odsetek niż były zgodne z obowiązującym prawem, stąd zbędne jest uchylanie przedmiotowego orzeczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Badając dopuszczalność skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie, Sąd Najwyższy nie stwierdził istnienia jakichkolwiek okoliczności, które mogłyby uzasadniać jej odrzucenie *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wniesiona przez Prokuratora Generalnego, a więc jeden z podmiotów enumeratywnie wymienionych w art. 89 § 2 u.SN. Zachowany został również termin do wniesienia tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Wprawdzie skarga została wniesiona po upływie pięcioletniego terminu od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Mrągowie z 18 lutego 2005 r., V Nc 9/05, tj. po upływie terminu, o którym mowa w art. 89 § 3 u.SN. Należy jednak mieć na uwadze, że w myśl art. 115 § 1 u.SN, w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym (do 3 kwietnia 2018 r.) skarga nadzwyczajna mogła być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Postanowienie objęte skargą nie dotyczy przy tym żadnej ze spraw wymienionych w art. 90 § 3 i 4 u.SN. Biorąc pod uwagę, że od momentu wydania zaskarżonego nakazu zapłaty upłynęło już ponad 19 lat, nie może on także zostać uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Przechodząc do oceny zasadności skargi nadzwyczajnej, należy mieć na uwadze, że ten nadzwyczajny środek zaskarżenia może zostać wniesiony jedynie wówczas, gdy jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1 *in principio* u.SN)

i tylko w sytuacji, gdy można go oprzeć na przynajmniej jednej z trzech podstaw, określonych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie podkreślano również, że z redakcji art. 89 § 1 u.SN wynika, iż połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile” wskazuje na konieczność równoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej i przynajmniej jednej z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN (tak Sąd Najwyższy np. w postanowieniu z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, wzajemna relacja, zachodząca między przesłanką funkcjonalną i przesłankami szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy ziściła się również przesłanka funkcjonalna (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2022 r., I NSNc 567/21).

Ścisłe określenie przesłanek przedmiotowych skargi nadzwyczajnej związane jest z jej funkcją ochronną w ujęciu Konstytucji RP, tj. z jednej strony dążeniem do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w związku z art. 2 Konstytucji RP), a z drugiej strony konieczną ochroną stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji RP; zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20 i wyrok Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/19). Konstrukcyjnym założeniem skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, aby służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji, stwierdzone naruszenia muszą być na tyle poważne, by wzgląd na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20 i 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/19).

Zdaniem Sądu Najwyższego, w przedmiotowej sprawie wnoszący skargę nadzwyczajną w sposób należyty wykazał wszystkie przesłanki wymagane dla uznania zasadności tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia.

Niewątpliwie zasługują na uwzględnienie zarzuty skargi nadzwyczajnej dotyczące rażącego naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. poprzez orzeczenie przez Sąd rejonowy zaskarżonym nakazem zapłaty ponad żądanie objęte pozwem. Z treści pozwu jednoznacznie bowiem wynika, że powód domagał się zasądzenia od dochodzonej kwoty głównej odsetek ustawowych za opóźnienie, liczonych od 6 stycznia 2005 r. do dnia zapłaty. Tymczasem Sąd Rejonowy, wydając zaskarżony nakaz zapłaty, w przypadku roszczenia o odsetki orzekł w sposób oczywisty o czymś innym niż żądał powód, bowiem w miejsce odsetek ustawowych, o które wnosił powód, zasądził odsetki umowne w wysokości 30% w skali miesiąca, liczone od 6 stycznia 2005 r.

Wadliwość tę dostrzegł również Sąd Rejonowy, czemu dał wyraz w uzasadnieniu zaskarżonego nakazu zapłaty. Wbrew stanowisku Sądu Rejonowego, tego rodzaju wadliwości nie można jednak kwalifikować jako oczywistej omyłki, lecz świadczy ona o rażącym naruszeniu prawa w postaci art. 321 § 1 k.p.c. - z racji funkcji gwarancyjnej, jaką pełni ten przepis.

Według zasad prawa procesowego orzeczenie sądu może nie być zgodne z żądaniem strony powodowej, co niejednokrotnie jest konsekwencją przyjęcia za podstawę orzekania innej podstawy prawnej. Jednak wyrazem obowiązywania wiążącej sąd zasady dyspozycyjności, przewidzianej w art. 321 § 1 k.p.c., jest zakaz orzekania o czymś innym niż żądał powód, w innym rozmiarze oraz na innej podstawie faktycznej niż przedstawiona przez powoda (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 października 2023 r., I CSK 2947/23).

W orzecznictwie podkreśla się, że w wyrażonej w art. 321 § 1 k.p.c. regule *ne eat iudex ultra petita partium* mieści się zarówno zakaz orzekania o czymś więcej, jak i o czymś innym niż obejmuje żądanie. Z przepisu tego można wywieść także zakaz orzekania przez sąd bez żądania. Związanie sądu granicami żądania łączy się ściśle z zasadą autonomii woli, zgodnie z którą każdy ma swobodę kształtowania swojej sytuacji prawnej. Może więc swobodnie rozporządzać swoimi uprawnieniami podmiotowymi i dochodzić ich na drodze sądowej albo zrezygnować z poszukiwania ochrony prawnej. Z kolei z zasadą autonomii woli łączy się ściśle zasada dyspozycyjności, zgodnie z którą strony mogą swobodnie rozporządzać przedmiotem procesu. Związanie sądu żądaniem pozwu, wynikające z powołanego

przepisu, umożliwia utrzymanie sporu w ramach dochodzonej przez powoda ochrony prawnej oraz pełni istotną funkcję gwarancyjną i zabezpieczającą, zapewniając stronie przeciwnej prawo do wysłuchania i podjęcia adekwatnej obrony. O zakresie rozstrzygnięcia sądu zarówno w sensie pozytywnym, jak i negatywnym decyduje „żądanie” w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c., które należy odnosić zarówno do treści wniosku o zasądzenie, jak i do faktów powoływanych na jego uzasadnienie. Przed wydaniem orzeczenia sąd powinien dokonać weryfikacji podstawy faktycznej powództwa i uwzględniając materiał dowodowy zebrany w sprawie stworzyć podstawę faktyczną rozstrzygnięcia, w oparciu o którą i biorąc pod uwagę miarodajne normy prawa materialnego powinien orzec o roszczeniu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1183/22).

Zasadne są również zarzuty skargi dotyczące rażącej obrazy przepisów prawa materialnego w postaci art. 58 k.c. i art. 353¹ k.c. Rację ma bowiem Skarżący, że zasądzone przez Sąd Rejonowy w zaskarżonym nakazie zapłaty odsetki umowne w wymiarze 30% w skali miesiąca należało ocenić jako mające charakter lichwiarski.

Wymaga podkreślenia, że w dacie zawarcia spornej umowy pożyczki (18 listopada 2004 r.) – zgodnie z treścią rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 września 2003 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. 2003, Nr 166, poz. 1613) – odsetki ustawowe wynosiły 12,25% w stosunku rocznym, w dacie zaś wydania zaskarżonego nakazu zapłaty (18 lutego 2005 r.) – zgodnie z treścią rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 stycznia 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. 2005, Nr 3, poz. 16) – odsetki ustawowe wynosiły 13,5% w stosunku rocznym.

Należy jednocześnie mieć na uwadze, że ani w dacie zawarcia spornej umowy pożyczki, ani w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty nie obowiązywały szczególne przepisy regulujące maksymalne dopuszczalne granice odsetek wynikających z czynności prawnych i odsetek za opóźnienie. Przepisy odnoszące się do maksymalnych odsetek wynikających z czynności prawnej, tj. art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c., zostały bowiem wprowadzone do polskiego porządku prawnego dopiero z dniem 20 lutego 2006 r., zaś przepisy dotyczące maksymalnych odsetek za opóźnienie, tj. art. 481 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c., weszły w życie 1 stycznia 2016 r.

Nie oznacza to jednak, że w chwili zawarcia spornej umowy powód - jako pożyczkodawca - mógł ustalić wysokość odsetek umownych na dowolnym poziomie. Kwestia ta nie była bowiem objęta całkowitą swobodą kontraktową i podlegała ograniczeniom. W judykaturze Sądu Najwyższego podkreśla się, że umowa pożyczki ze swej natury służy przede wszystkim interesowi pożyczkobiorcy, ale może także pożyczkodawcy zapewniać wymierne korzyści, z reguły w postaci odsetkowej. Umowa w tym względzie nie może być wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c. W przeciwnym wypadku mogłoby to bowiem oznaczać - w skrajnych sytuacjach - przyzwolenie na wypaczenie sensu umowy w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 26 października 2023 r., II NSNc 271/23).

W wyroku z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, Sąd Najwyższy przypomniał również o konieczności dokonywania oceny, czy w danym stanie faktycznym nie występuje naruszenie zasad współżycia społecznego, które obejmują między innymi zakaz lichwy. Sąd Najwyższy zdefiniował przy tym lichwę, jako zastrzeżenie wysokich odsetek, przysparzających nadmiernych w danych stosunkach i nie usprawiedliwionych zysków osobom dysponującym kapitałem obrotowym, a prowadzących do niewypłacalności dłużników.

Nie ulega wątpliwości, że przewidziane w spornej umowie oprocentowanie umowne kwoty pożyczki na poziomie 30% w skali miesiąca w znaczący sposób (wielokrotnie) przewyższało wysokość odsetek ustawowych, obowiązujących w chwili zawarcia tej umowy (12,25% w stosunku rocznym). Pozwala to uznać, że przewidziane w tej umowie oprocentowanie pożyczki miało w istocie charakter lichwiarski. To zaś prowadzi do wniosku, że zasądzenie przez Sąd Rejonowy zaskarżonym nakazem zapłaty odsetek umownych na poziomie 30% w skali miesiąca stanowiło rażące naruszenie art. 353¹ k.c., normującego zasadę swobody umów, a także art. 58 k.c., który określa sankcję związaną z naruszeniem dyspozycji art. 353¹ k.c. w postaci bezwzględnej nieważności czynności prawnej. Rażący charakter naruszenia tych przepisów wyraża się przy tym w oczywistej dysproporcji między wysokością odsetek zasądzoną przez sąd (30% w skali miesiąca) i

wysokością odsetek ustawowych obowiązującą w chwili wydania zaskarżonego nakazu zapłaty (13,5% w stosunku rocznym).

W konsekwencji trafne okazały się również podniesione w skardze zarzuty naruszenia zagwarantowanego konstytucyjnie prawa do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz rażącego naruszenia przepisu art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na moment wydania zaskarżonego nakazu zapłaty.

Przepis art. 498 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na moment wydania zaskarżonego orzeczenia stanowił, że nakaz zapłaty wydaje się, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego, a w innych sprawach jeżeli przepis szczególny tak stanowi. W razie zaś braku podstaw do wydania nakazu zapłaty przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym. Natomiast art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania przez Sąd Rejonowy przewidywał, że nakaz zapłaty nie może być wydany jeżeli według pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Nie ulega wątpliwości, że w analizowanej sprawie nie było podstaw do uznania przez Sąd Rejonowy, że dochodzone przez powoda roszczenie nadawało się do rozstrzygnięcia w postępowaniu upominawczym. Zachodziła bowiem przeszkoda w postaci oczywistej bezzasadności roszczenia.

„Oczywista bezzasadność roszczenia” w rozumieniu art. 499 pkt 1 k.p.c. ma miejsce wtedy, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługuje prawo żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych okoliczności faktycznych, a decydują o tym przepisy prawa materialnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20).

W analizowanej sprawie powód, zgodnie z żądaniem pozwu, domagał się zasądzenia od kwoty głównej pożyczki (1355 zł) wyłącznie odsetek ustawowych. Tymczasem z treści uzasadnienia pozwu oraz z dołączonej do pozwu umowy (§ 3 umowy) w sposób oczywisty wynikało, że w spornej umowie pożyczki strony zastrzegły na wypadek zwłoki w spłacie pożyczki odsetki umowne w wysokości 30% za każdy miesiąc zwłoki. Już zatem li tylko wobec sprzeczności żądania pozwu z treścią uzasadnienia pozwu sporny nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany. Tym bardziej, że w postępowaniu upominawczym

niedopuszczalne jest wydanie nakazu co do części tylko roszczenia dochodzonego w pozwie.

Wydanie przez Sąd Rejonowy spornego nakazu zapłaty w sytuacji, gdy zachodziła oczywista bezzasadność roszczenia w rozumieniu art. 499 pkt 1 k.p.c., świadczy zarazem, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia powołanego przepisu. O rażącym naruszeniu prawa można bowiem mówić wówczas, gdy treść orzeczenia pozostaje w wyraźnej sprzeczności z zasadniczymi i niepodlegającymi odmiennej wykładni przepisami. A z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

Wskutek wydania spornego nakazu zapłaty doszło również do pogwałcenia prawa do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. W okolicznościach niniejszej sprawy zasadnym było bowiem skierowanie sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym, czego Sąd Rejonowy nie uczynił. Prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP), obejmuje zaś nie tylko prawo dostępu do sądu ale też prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury zgodnego z wymogami sprawiedliwości i jawności (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lutego 2024 r., II CSKP 1969/22).

W analizowanej sprawie spełniona została również przesłanka ogólna, o której mowa w art. 89 § 1 *in principio* u.SN.

Podkreślenia wymaga, że ogólna podstawa skargi nadzwyczajnej, jakkolwiek swą treścią częściowo nawiązuje do podstawy szczególnej, ujętej w art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, pełni jednak odmienną od niej funkcję. O ile wskazana przesłanka szczególna stanowi jedno z kryteriów, w świetle którego Sąd Najwyższy dokonuje oceny wadliwości zaskarżonego skargą nadzwyczajną prawomocnego orzeczenia, o tyle przesłanka ogólna określa warunek, którego zaistnienie otwiera drogę do usunięcia stwierdzonej wadliwości poprzez wyeliminowanie zaskarżonego orzeczenia z obrotu prawnego. Warunkiem tym jest konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Samo zatem zaistnienie przesłanki szczególnej, również wskazanej w art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, nie przesądza jeszcze o konieczności wyeliminowania z obrotu wadliwego orzeczenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 12 maja 2021 r., I NSNk 4/20; 16 czerwca 2021 r., I NSNc 164/20; wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2022 r., I NSNc 567/21). Zasadność skargi nadzwyczajnej winna być

oceniań przede wszystkim przez pryzmat celu tego środka kontroli konstytucyjności orzeczeń sądowych, wyrażonego w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, a jest nim urzeczywistnienie stanu polegającego na zapewnieniu zgodności porządku prawnego, którego zaskarżone orzeczenie jest elementem, z art. 2 Konstytucji RP (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; 23 czerwca 2022 r., I NSNc 567/21).

Sąd Najwyższy w analizowanej sprawie nie miał wątpliwości, że zastrzeżenie w spornej umowie pożyczki nadmiernych, rażąco wygórowanych odsetek, a następnie wydanie nakazu zapłaty nie tylko naruszyło równowagę kontraktową, lecz także prowadziło do zaburzenia istniejących ówczesnie stosunków społecznych. Tym samym wykreowało uprawnienie godzące w poczucie społecznej sprawiedliwości, nieusprawiedliwione warunkami oraz niezgodne z zasadami słuszności, uczciwości (lojalności) i etycznego postępowania. Wydanie nakazu zapłaty rażąco wygórowanych odsetek naruszało także zasadę zaufania obywatela do państwa i podważało jego bezpieczeństwo prawne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19; z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 592/21), przy czym dodatkowo trudna do pogodzenia z zasadą sprawiedliwości społecznej jest sytuacja, w której zasądzenie odsetek w wygórowanej wysokości następuje ponad żądanie pozwu i stanowi wyłącznie wynik rażącego błędu popełnionego przez sąd.

Nie ulega zatem wątpliwości, że usankcjonowanie nakazem zapłaty żądania tak wygórowanego oprocentowania, w wysokości 30% miesięcznie od wartości zadłużenia, całkowicie nieproporcjonalnych do charakteru umowy, stanowi przejaw rażącej wadliwości prawnej, zaistniałej w procesie sądowego stosowania prawa, co należy ocenić jako sprzeczne z poczuciem sprawiedliwości. Doszło zatem do naruszenia zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej w rozumieniu art. 89 § 1 *in principio* u.SN.

Zaistnienie przesłanek szczegółowych oraz funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN uzasadnia stwierdzenie, że zakwestionowanie zaskarżonego nakazu jest proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP, przy czym w związku z tym, że skarga złożona została po upływie 5 lat od uprawomocnienia zaskarżonego nakazu zapłaty, niezbędne jest ustalenie, czy na

przeszkodzie uwzględnieniu skargi i wydaniu rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN (uchylenie nakazu zapłaty) nie stoi art. 89 § 4 lub art. 115 § 2 u.SN.

Zgodnie z art. 115 § 2 u.SN, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Z przepisu tego wynika zatem, że w przypadku, gdy od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, to pomimo stwierdzenia zaistnienia przesłanek określonych w art. 89 § 1 u.SN, zasadą jest ograniczenie się przez Sąd Najwyższy do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa. Odstąpienie od tej zasady wymaga wykazania, że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia uchylającego zaskarżone orzeczenie.

Należy podkreślić, że przewidziana w art. 115 § 2 u.SN zasada braku możliwości uchylenia zaskarżonego orzeczenia, pomimo zaistnienia przesłanek określonych w art. 89 § 1 u.SN stanowi jeden z instrumentów wyznaczających wąskie granice nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim jest skarga nadzwyczajna, co zabezpiecza przed nadużywaniem tego środka. Nadużycia w tym zakresie mogłoby prowadzić bowiem do naruszenia prawa do sądu, obejmującego również ochronę prawomocnych orzeczeń. Z tego też powodu wyjątek przewidziany art. 115 § 2 u.SN nie może być interpretowany rozszerzająco (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2021 r., I NSNc 144/21).

Co więcej, skoro regulacja ta ma zastosowanie w przypadku zaistnienia przesłanek określonych w art. 89 § 1 u.SN, oznacza to, że nie należy utożsamiać przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN z wyrażoną w art. 115 § 2 u.SN przesłanką dopuszczenia uchylenia zaskarżonego orzeczenia, gdy od jego uprawomocnienia upłynęło 5 lat. Każdorazowe zastosowanie tego przepisu wymaga dodatkowego uzasadnienia.

W przedmiotowej sprawie przy ocenie zaistnienia przesłanki, o której mowa w art. 115 § 2 u.SN, należy przede wszystkim uwzględnić szczególne okoliczności, jakie zaistniały już po wydaniu zaskarżonego nakazu. W szczególności należy mieć na uwadze postawę Powódki (wierzyciela), która w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko Pozwanym w oparciu o tytuł wykonawczy w postaci przedmiotowego nakazu zapłaty, ograniczyła swój wniosek egzekucyjny w zakresie roszczenia odsetkowego, wobec czego nigdy nie domagała się od Pozwanych (mimo, że prawnie miała taką możliwość) spłaty odsetek w takim wymiarze, w jakim zasądzono je na mocy zaskarżonego nakazu zapłaty. Należy jednocześnie zauważyć, że postanowieniem z 10 maja 2023 r., Km [...], Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Mrągowie zakończył postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko Pozwanym na podstawie przedmiotowego nakazu zapłaty – wobec całkowitej spłaty należności wskazanych we wniosku egzekucyjnym. Kwota roszczenia odsetkowego, jaką wyegzekwowano od Pozwanych jest zatem niższa, od kwoty jaką z tego tytułu Powódka mogłaby wyegzekwować na mocy spornego nakazu zapłaty. W tych okolicznościach, zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma podstaw do uznania, że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP przemawiają za odstąpieniem od zasady wynikającej z art. 115 § 2 u.SN. Oznacza to, że zasada stabilności prawomocnego rozstrzygnięcia powinna znaleźć w tym przypadku pierwszorzędne znaczenie i dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej wystarczające jest ograniczenie się do stwierdzenia, że sporny nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem wyżej omówionych przepisów.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 115 § 2 u.SN, orzekł jak w punkcie I. sentencji.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

(r.g.)

[ms]

